

Brüssel, 5.9.2019
COM(2019) 406 final

KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

Aruanne romade integreerimise riiklike strateegiate rakendamise kohta – 2019

{SWD(2019) 320 final}

SISSEJUHATUS

Euroopa Komisjon avaldas 4. detsembril 2018 hinnangu, milles on tähelepanu keskmeks romade integreerimise riiklike strateegiate ELi raamistik aastani 2020¹. Selles hinnatakse ELi raamistikku ning seda, kuidas raamistikus on võetud romade kaasamiseks kasutusele muu Euroopa poliitika ning Euroopa õigusaktid ja rahastamisvahendid². Et ülevaade saaks täielik, keskendutakse käesolevas, 2019. aasta aruandes romade kaasamise meetmete rakendamisele liikmesriikides.

Hindamise peamised allikad on

- riiklike romade kontaktpunktide aruanded³;
- Euroopa Parlamendi katseprojekti „Roma Civil Monitor“ raames laekunud kodanikuühiskonna aruanded⁴;
- Euroopa Põhiõiguste Ameti (FRA) andmed romade olukorra kohta⁵;
- romade kaasamise meetmete metahindamine⁶.

Käesolevas aruandes antakse kokkuvõtlik ülevaade kõige olulisematest suundumustest, keskendudes romade integreerimise riiklike strateegiate ELi raamistiku neljale poliitikavaldkonnale (haridus, tööhõive, tervishoid ja eluasemed) ning võitlusele diskrimineerimise ja romavastasusega. Igas valdkonnas kirjeldab komisjon romade olukorda, teeb kokkuvõtte kaasamise meetmete põhiliikidest ning saavutustest ja probleemidest nende rakendamisel (millest on teatanud riiklikud romade kontaktpunktid) ning sõnastab poliitika elluviimisel saadud õppetunnid, tuues esile paljutõotavad lähenemisviisid ja täitmist vajavad põhiülesanded (olemasolevate hinnangute⁷ ning kodanikuühiskonnalt ja riiklikelt romade kontaktpunktidele saadud tagasiside põhjal).

I. OLULISED POLIITIKAVALDKONNAD

Käesolev aruanne sisaldab meetmeid, mis on võetud kooskõlas nõukogu soovitusel romade tõhusaks integratsiooniks võetavate meetmete kohta⁸. Teatatud meetmete arv ei pruugi kajastada jõupingutuste suurust ega tõhusust. Hariduse valdkonnas ning võitluses diskrimineerimise ja romavastasusega on enamik meetmeid suunatud romadele. Eluasemete puhul valitseb romadele suunatud ja üldiste poliitikameetmete vahel tasakaal. Tööhõive ja vähemal määral tervishoiu valdkonnas tuginevad liikmesriigid romade kaasamise edendamisel valdavalt üldistele meetmetele.

1. HARIDUS

Romade olukord hariduses (2016)

Kõrgeim omandatud haridus (üle 16aastased)

- keskharidus, kutsekeskharidus, keskharidusjärgne haridus: 18 %
- põhiharidus: 38 %
- algharidus: 29 %
- lõpetamata algharidus: 14 %

Eakohasel haridustasemel õppivate roma laste osakaal*

- algharidus või põhiharidus: 86 %
- keskharidus: 30 %
- keskharidusjärgne haridus ja kolmanda taseme haridus: 2 %

Segregatsioon hariduses (6–15aastased)

¹ KOM(2011) 173. Kooskõlas nõukogu järelustega (EPSCO 106665/11), millega raamistik heaks kiideti, kutsuti liikmesriike üles „arendama [...] romade kaasamist käsitlevaid riiklike strateegiaid või oma üldise sotsiaalse kaasatuse poliitika raames võetavaid integreeritud poliitikameetmeid“. Mõisted „romade integreerimise riiklik strateegia“ „strateegia“ hõlmavad ka integreeritud poliitikameetmeid.

² COM(2018) 785. Mõistega „roma“ on hõlmatud mitu erinevat rühma (nt romad, sintid, kaaled, mustlased, romanišid, bojašid, aškalid, egiptlased, jenišid, domid, lomid, abdalid), sh *traveller*’id, eiramata seejuures nende rühmade eripärasid.

³ Riikide lühendid leiab veebisaidilt www.ec.europa.eu/eurostat. 2018. aastal esitasid aruande kõik liikmesriigid peale Taani, Soome ja Iirimaa (ning Malta, kus puudub roma kogukond). Kuna Saksamaa jäi oma aruande esitamisega hiljaks, sai seda arvesse võtta vaid 1. lisas (riikide kokkuvõtted), kuid mitte teatises ja komisjoni talituste töödokumendis esitatud temaatilises analüüsis.

⁴ 1. lisa.

⁵ Komisjoni talituste töödokument.

⁶ Metahindamise teeb 2019. aastal Euroopa Komisjoni Teadusuuringute Ühiskeskus.

⁷ Samas.

⁸ 2013/C 378/01.

- 13 % käib koolis, kus kõik õpilased, ja 33 % käib koolis, kus enamik õpilastest on romad
- 13 % käib klassis, kus kõik õpilased, ja 31% käib klassis, kus enamik õpilastest on romad

* Asjaomases riigis konkreetsele vanuserühmale vastaval haridustasemel õppivate roma laste osakaal samavanuste roma laste seas.

1.1. Meetmete kese

Enamik liikmesriike (18) investeerivad meetmetesse, millega vähendada haridussüsteemist varakult lahkumist. Kasutussageduselt järgmiste meetmete raames kaalutakse iga konkreetse õpilase vajadusi koostöös õpilase perega (14 liikmesriiki), suurendatakse juurdepääsu alusharidusele ja lapsehoiule ning parandatakse nende kvaliteeti (13 liikmesriiki) ning innustatakse romasid osalema keskhariduses ja kolmanda taseme hariduses ning selle hariduse omandama (11 liikmesriiki). Jõupingutusi tehakse ka selleks, et võidelda segregatsiooni vastu koolides, kasutada kaasavaid õppemeetodeid ja arendada tööturu vajadustele kohandatud oskusi (kõik eesmärgid 12 liikmesriigis).

Haridusmeetmete jaotus, lähtudes nende asjakohasusest nõukogu soovitude vastavate alamvaldkondade puhul

Temaatiline alamvaldkond	Liikmesriigid	Meetmete arv	Laienemisprotsessis osalevad riigid	Meetmete arv
Võitlus haridussüsteemist varakult lahkumise vastu	AT, BE, BG, CY, ES, EL, HU, HR, IT, LV, LT, LU, NL, PT, RO, SE, SK, UK	66	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS, TR	25
Iga konkreetse õpilase vajadustega arvestamine	AT, CY, CZ, ES, HU, IT, LV, LT, LU, PT, RO, SE, SI, UK	35	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS	26
Romade teise ja kolmanda taseme hariduses osalema ja seda haridust omandama innustamine	AT, BG, HR, CZ, ES, HU, LV, LT, PT, RO, SK	35	AL, BiH, ME, MK, RS, TR	21
Alusharidusele ja lapsehoiule juurdepääsu suurendamine ning nende kvaliteedi parandamine	AT, BG, HR, CY, CZ, ES, HU, IT, LU, NL, RO, SI, SK	34	AL, BiH, ME, MK, RS	16
Segregatsiooni kaotamine koolides	AT, BE, BG, CZ, EL, ES, HR, IT, LU, NL, RO, SK	27	AL, ME, MK, RS	6
Kaasavate ja personaalsete õpetamis- ja õppemeetodite kasutamine	AT, BG, HR, CY, CZ, LT, LU, NL, RO, SI, SK, UK	23	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	15
Tööturu vajadustele kohandatud oskuste omandamise toetamine	AT, BG, CZ, EL, ES, LT, LU, NL, PT, RO, SI, SK	22	AL, MK	5
Ühelt haridustasemelt teisele ülemineku toetamine	AT, BG, CZ, ES, HU, HR, IT, LU, NL, PT, RO, SK	21	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS	15
Vanemate koolielus rohkem osalema julgustamine	AT, BE, BG, CY, ES, HR, LV, LT, LU, RO, SK	18	AL, KOS, ME, MK, TR	11
Õpetajakoolituse parandamine	AT, BG, CY, CZ, ES, LT, RO, SE, SI, SK	18	AL, MK, RS	4
Õppekavavälise tegevuse edendamine	AT, BG, CY, EL, IT, LV, LT, RO, SI, SK	15	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	11
Teise võimaluse haridusele ja täiskasvanuharidusele juurdepääsu suurendamine	AT, BG, CY, CZ, EL, ES, HR, LT, LU, UK	14	AL, ME, MK, RS	9
Võitlus kirjaoskamatusesega	AT, BG, CY, HU, ES, HR, NL, RO	11	AL, ME, MK, RS	6
Kohatu romade erivajadustega laste koolidesse paigutamise lõpetamine	AT, CZ, ES, HR, RO, SK	9	MK, RS	2

Allikas: Euroopa Komisjonile 2018. aastal laekunud riiklike romade kontaktpunktide aruanded 2017. aastal romade integreerimiseks võetud meetmete kohta.

Kui vaadelda, millele eespool nimetatud eesmärkide saavutamiseks võetavates meetmetes peamiselt keskendutakse, siis on näha, et liikmesriigid otsustavad kõige sagedamini meetmete kasuks, millega parandatakse hariduse omandamist, võideldes koolist väljalangemise vastu, toetades osalemist keskhariduses ja kolmanda taseme hariduses ning selle hariduse omandamist või andes toetust hariduses tekkinud lünkade või materiaalselt ebasoodsama olukorra hüvitamiseks. Seda liiki meetmed moodustavad kokku 36 % kõigist haridusvaldkonna meetmetest. Muudes olulistest meetmerühmades keskendutakse siirdumisele haridussüsteemist tööellu, toetades kutseharidust, karjääri arendamisele ja elukestvatele õppele ning spetsialistide suutlikkuse suurendamisele (9–11 %). Vähem levinud meetmetes on tähelepanu keskmis integreeritud kaasamismeetmed ning roma ajaloo ja kultuuri lõimimine õppekavadesse (6–6 %).

1.2. Saavutused ja probleemid

Kõige levinum saavutus, mida riiklikud romade kontaktpunktid on hariduse valdkonnas nimetanud, on vahendamine⁹. Muude saavutuste hulka kuuluvad lasteaedade suutlikkuse suurendamine,¹⁰ haridussüsteemist varakult lahkumise ennetamise ja jälgimise suurem toetamine¹¹ ning romade kaasamise ja romade diskrimineerimise vältimisega seotud teemade lisamine õpetajakoolitusse või riiklikesse õppekavadesse¹².

Kõige keerulisemad küsimused, mille riiklikud romade kontaktpunktid välja tõid, on õppetöös osalemine, koolist puudumine, haridussüsteemist varakult lahkumine, üleminek algastmest keskastmesse ja keskhariduse omandamine¹³. Väljakutseid toob ka võitlus segregatsiooniga,¹⁴ inimressursside tagamine ja nende suutlikkuse arendamine,¹⁵ koostöö sidusrühmade seas,¹⁶ alushariduse ja lapsehoiu edendamine,¹⁷ täiskasvanuharidus ja teise võimaluse haridus¹⁸ ning andmete kättesaadavus¹⁹.

1.3. Poliitikakogemusest õppimine

Haridus on valdkond, kus meetmete ja hindamiste arv on kõige suurem. Seepärast on see ka valdkond, kus rakendatakse suhteliselt suuremat arvu paljutöötavaid lähenemisviise ja kus mitu riiki on saanud ühesuguseid poliitikaalaseid õppetunde. Selles valdkonnas saadud tähtsate õppetundide hulka kuuluvad muu hulgas varajase sekkumise ja ennetamise olulisus; vajadus tagada roma lapsevanemate (kes on igas hariduse omandamise etapis laste peamised toetajad) osalemine ja võimestamine; õppekavavälise tegevuse roll roma laste identiteedi ja sotsiaalvõrgustike tugevdamisel; pidevate terviklike toetusmeetmete olulisus (juhendamine koos stipendiumidega ning kuludega seotud muude takistuste kõrvaldamine) ühelt haridustasemelt teisele ülemineku ja haridussüsteemist tööhõivesse siirdumise edendamisel. Ehkki toetusmeetmed on aidanud suurendada romade osalemist hariduses, on tähtis vältida eraldi kohtade eraldamist romadele, kes oleksid vastanud ka tavapärastele vastuvõtutingimustele.

Eriti neis liikmesriikides, kus on suur roma õpilaste osakaal, on vaja süstemaatilist, terviklikku ja pikaajalist lähenemisviisi, et võidelda muude kaasamise meetmete edukust pärssiva kooli- ja klassisisese segregatsiooniga, mis on jätkuvalt pakiline probleem. Selle lähenemisviisi rakendamisel tagatakse eeskätt varajane ja tasuta juurdepääs kvaliteetsele kaasavale alusharidusele ja lapsehoiule, mida pakutakse tervikpaketina (nii roma laste ettevalmistamiseks kui ka selleks, et üle saada vastastikustest eelarvamustest roma laste ning teiste laste ja nende vanemate seas, vältimaks hilisemat segregatsiooni); toetatakse roma lapsevanemaid kooli valimisel; sulgetakse järk-järgult segregeeritud koolid (haridusametkondade eestvõtmisel) ning jagatakse roma lapsed eri koolide vahel (korraldades ümber koolide teeninduspiirkonnad). Nendele aktiivsetele segregatsiooni kaotamise meetmetele peaksid lisanduma rahaline toetus ja professionaalne tugi, et edendada roma laste sotsiaalset ja akadeemilist lõimumist tavakoolidesse, näiteks transpordi, õppevahendite, koolitoidu, õppekavavälise tegevuse ja lisatundidega seotud kulude katmine; koolieelsete lasteasutuste töötajate ja õpetajate koolitamine seoses uute õpetamismeetodite rakendamisega integreeritud koolides (sh stereotüüpide kaotamine); lapsevanemate ja koolide vahelise suhtluse hõlbustamine; lapsevanemate teavitamine integreeritud haridussüsteemi eelistest; õpilaste juhendamine, roma laste toetamine pikapäevarühmas, õpetajaabide palkamine; meetmed, millega

⁹ AT, FR, EL, ES, IT, LV, RO.

¹⁰ Nt CZ, SK.

¹¹ Nt HU, ES, LV.

¹² Nt AT, ES, IT, PT.

¹³ AT, CY, EE, EL, ES, FR, HR, LT, NL.

¹⁴ EL, ES, HR, RO.

¹⁵ EL, LV, SE, SK.

¹⁶ ES, LT, LV, PL.

¹⁷ BG, EL, ES.

¹⁸ AT, BG, EL.

¹⁹ HR, IT, PT.

suurendatakse kampaaniate ja meedia abil üldsuse teadlikkust sellest, kui tähtis on hariduse kaudu toimuv kaasamine ja kultuuridevaheline haridus kogukonnasiseste suhete jaoks²⁰.

Paljutootavad lähenemisviisid	Täitmist vajavad põhiülesanded
<ul style="list-style-type: none"> • BG, CZ, DK, EL, FI, FR, HR, HU, LT, PL, SK: kohustusliku (tasuta) koolieelse hariduse sisseseadmine või laiendamine, Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide rahastatav lasteaegade arendamine, lasteajaõpetajate koolitamine • CY, EL, ES, IE, IT, HR, HU, LT, LV, NL, PL, PT, RO, SE, SI: programmid, mille eesmärk on hoida pikapäevarihmade, juhendamise, stipendiumide, nõustamise, vahendamise, õpetajaabide, teise võimaluse hariduse, õpetajate koolitamise ja perede toetamise abil ära romade (eelkõige tüdrukute) koolist väljalangemine • AT, CY, FI, HU, IE, IT, PT, RO: roma ajaloo (sh holokausti) ja/või kultuuri lõimimine riiklikusse õppekavva • IE, HR, RO: romadele teise ja kolmanda taseme hariduses õppekohtade eraldamine • LT: suutlikkuse ja pädevuse suurendamine roma lapsi õpetavate koolide võrgustikus • SE: õpetajakoolitus (Södertörni ülikool) ja teise taseme täiskasvanuharidus roma keeles 	<ul style="list-style-type: none"> • Toetada vanemate kodust kasvatustööd ja alusharidust kui terviklike varajase sekkumise ja ennetamise programmide osa • Seada sisse kvaliteetne, kaasav, tasuta ja kohustuslik alusharidus või seda veelgi laiendada ning kaotada sellele ligipääsemist takistavad rahalised ja mitterahalised tõkked • Parandada hariduses kvaliteeti, kaasavust ja tulemusi stimuleerivate abil (rahastamine ja õpetajakoolituse reform), millega meelitatakse ebasoodsamas olukorras olevatesse koolidesse/piirkondadesse parimad õpetajad • Süstemaatilisel jälgida segregatsiooni koolis ja klassiruumis ning selle vastu võidelda, kasutades roma peresid toetavaid pikaajalisi terviklikke, ettevalmistavaid ja kaasnevaid meetmeid • Suurendada avalikku toetust ja kõigi sidusrühmade koostööd, et täiendada selgeid ja aktiivseid segregatsiooni kaotamise meetmeid • Kombineerida stipendiumid, juhendamine ja õppekavaväline tegevus, et ära hoida haridussüsteemist varakult lahkumise ja toetada siirdumist järgmisesse hariduse omandamise etappi • Võtta sihikule roma tüdrukud ning nende vanemad ja õpetajad, et võidelda sooliste stereotüüpidega ja vähendada haridussüsteemist varakult lahkumist • Toetada siirdumist teise taseme hariduse ülemise astmesse ja järgmistele haridustasemetele ning sellise hariduse omandamist, sealhulgas pakkudes roma õpilastele ja nende peredele karjäärinõustamist

2. TÖÖHÕIVE

Romade olukord tööhõives (2016)

Tasustatud tööd tegevate romade osakaal (20–64aastased): 43 % (naised 29 %, mehed 56 %)

Mittetöötavate ja mitteõppivate roma noorte osakaal (16–24aastased): 63 % (naised 72 %, mehed 55 %)

Roma naised, kes ei tööta ega otsi tööd, sest nad hoolitsevad laste või eakate/haigete sugulaste eest (16–64aastased): 40 %

2.1. Meetmete kese

Kahe kõige suurema, enamikus liikmesriikides rakendatavaid meetmeid hõlmava meetmerühma eesmärk on kaotada tööturul esinevad tõkked (15 liikmesriiki) ja pakkuda töötajatele individuaalset tuge (13 liikmesriiki). Väiksem, ent siiski märkimisväärne arv riike investeerib kutseõppesse (9 liikmesriiki), elukestvasse õppesse ja oskuste arendamisse (10 liikmesriiki) ning füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemisse ja ettevõtlusse (8 liikmesriiki). Kuna mittetöötavate ja mitteõppivate roma noorte osakaal aina kasvab, tuleks kindlasti teha veelgi rohkem jõupingutusi esimese töökogemuse saamise toetamisel (10 liikmesriiki). Veel kaks valdkonda, mis tuleks seada esmatähtsaks kohale, on kaitsemeetmed ja individuaalsed teenused, kandmaks hoolt selle eest, et üldised riiklikud tööturuasutused jõuavad tulemuslikult ebasoodsamas olukorras olevate roma töötajateni, ning toetavad meetmed, millega edendatakse romade värbamist avalikku teenistusse.

Tööhõivemeetmete jaotus, lähtudes nende asjakohasusest nõukogu soovitusel vastavate alamvaldkondade puhul

Temaatiline alamvaldkond	Liikmesriigid	Meetmete arv	Laienemisprotsessis osalevad riigid	Meetmete arv
Tööturutõkete, sealhulgas diskrimineerimise kaotamine	AT, BE, BG, CY, CZ, EL, ES, HR, HU, LT, LU, NL, PT, RO, SK	49	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	24
Konkreetsete töötajate individuaalne nõustamine	AT, BG, CZ, EL, ES, HU, HR, LV, LU, NL, RO, SI, SK	41	AL, ME, MK, RS, TR	11

²⁰ http://www.romaeducationfund.org/sites/default/files/publications/desegregation_toolkit_2015_web.pdf.

Kutseõppe toetamine	AT, BG, CY, ES, LV, LU, NL, RO, SK	20	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	8
Elukestva õppe ja oskuste arendamise toetamine	AT, BG, ES, HR, HU, LV, LT, LU, NL, PT	18	AL, ME, MK, RS	7
Füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise ja ettevõtluse toetamine	AT, BG, HR, CZ, EL, ES, HU, LT	18	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS, TR	11
Esimese töökogemuse saamise toetamine	AT, BG, CY, CZ, EL, ES, HR, LU, RO, SK	16	AL, KOS, ME, MK, RS	9
Töökohal toimuva väljaõppe toetamine	BG, CZ, ES, HU, LV, LU, SK	14	AL, KOS, MK, RS	4
Üldistele riiklikele tööturuasutustele võrdse juurdepääsu tagamine	BG, HR, CZ, HU, LV, SK, ES, UK	13	AL, KOS, ME, MK, RS	16
Töövõimaluste edendamine avalikus teenistuses	EL, HU, NL, SK	8	AL, ME, RS	5

Kui vaadelda, millele eespool nimetatud meetmetes peamiselt keskendutakse, siis on näha, et liikmesriigid otsustavad kõige sagedamini individuaalselt suunatud toetuse kasuks, nagu tööhõive subsideerimine, muud kulude jagamise vormid, karjääri arendamise alane tugi (nõustamine, juhendamine) ning kutseõpe (kõik kokku 35 % kõikidest meetmetest). Üldisemad meetmed, mille eesmärk on edendada sotsiaalset kaasamist, kogukonna arengut, täiskasvanute kvalifikatsiooni ja järeleaitamist hariduse omandamisel, moodustavad kõikidest meetmetest 8–9 %. Vaid viiendik meetmetest on suunatud noortele, mis on selgelt ebapiisav, võttes arvesse roma noorte raskusi tööhõive valdkonnas.

2.2. Saavutused ja probleemid

Mitu riiklikku romade kontaktpunkti osutas oma 2017. aasta kohta esitatud aruandes sellele, et majanduskasvul on olnud hea mõju romade tööhõiveväljavaadetele²¹. Veelgi rohkem kontaktpunkte nimetas aga suunatud meetmeid, nagu piirkondlikud tööhõiveprogrammid (karjäärinõustamine, kutseõpe või töökohapõhine õpe ning romade või haavatavate töötajate vajadustele kohandatud töövahendus)²². Sellised meetmed on veelgi tõhusamad romade kaasamisel vahendajate, sotsiaaltöötajate või muude teenuseosutajatena.

Riiklikud romade kontaktpunktid juhtisid tähelepanu kolme peamist liiki probleemidele: rakendusstruktuuride suutlikkus,²³ romade diskrimineerimine²⁴ ning romade endi hoiakud ja usaldus²⁵.

2.3. Poliitikakogemusest õppimine

Tööhõive puhul tunduvad olevat kõige kriitilisema tähtsusega ülesanded tagada tõhus siirdumine haridussüsteemist avatud tööturule, kaotada tööandjate poolne diskrimineerimine ning tagada tööjõunõudluse ja -pakkumise vastavus (eriti mittetöötavate ja mitteõppivate roma noorte puhul). Et vähendada tööhõives esinevaid soolisi erinevusi ning mittetöötavate ja mitteõppivate roma noorte osakaalu, on oluline pakkuda stiimuleid eraettevõtjatele ja teha nendega tihedalt koostööd ning käsitleda üldises poliitikas selgelt noori ja naisi (selle asemel, et luua paralleelseid tööhõivestruktuure). Romade tööalase konkurentsivõime suurendamine peaks hõlmama ka IT- ja võrkeelteoskuste parandamist. Ent tööhõive tagamiseks tuleb tegeleda ka muude tõketega, milleks on eelkõige tööandjapoolne diskrimineerimine, roma töötajate piiratud sotsiaalvõrgustik ja traditsioonilised soorollid roma kogukondades. Oluline roll võib olla koolituse, toetatud õppepraktika ja tööandjatele suunatud diskrimineerimisvastaste meetmete kombinatsioonil.

²¹ BG, ES, HR.

²² AT, BG, CZ, ES, FR, HR, HU, LV, NL, SK.

²³ AT, EL, PL, PT, SK.

²⁴ EE, ES, LT, LV, NL, PT, RO.

²⁵ BG, EE, FR, NL, PT.

Paljutootavad lähenemisviisid	Täitmist vajavad põhiülesanded
<ul style="list-style-type: none"> • BG, CY, ES, IT, LV, NL, PT, SI: piirkondlikud või kohalikud tööhõiveprogrammid (individuaalne nõustamine), et edendada aktiivset töötusimist või töötamist füüsilisest isikust ettevõtjana • HU, EL, ES, FR: suunatud programmid, et parandada roma naiste tööalast konkurentsivõimet (sotsiaalsektoris) • IT, LT, HU: koostöö tööandjatega romade töölesuunamisel ja võitlemisel stereotüüpidega • SK: riiklike tööturuasutusi käsitleva seaduse muutmine, millega nähti ette tööturule lõimumist toetav individuaalne tegevuskava, et viia kokku töötaja ja tööbüroo • BE: romadel on alates 2016. aastast juurdepääs Valloonia välismaist päritolu inimestele pakutavale integreerumistoele (prantsuse keele kursused, põhiteadmised ühiskonna kohta, toetus töö ja lapsele kooli leidmisel). Omavalitsusüksused kasutavad riiklikes sotsiaalabikeskustes ning ennetus- või lähiteenuseid osutavates asutustes roma vahendajaid • HR: ombudsmani büroo pakub riiklikele tööhõiveametnikele ja teistele ametnikele diskrimineerimisvastast koolitust • UK: rassilisele ebavõrdsusele keskenduv audit ja veebisait, et koguda ja levitada teavet tööhõives aset leidva diskrimineerimise kohta 	<ul style="list-style-type: none"> • Võimaldada üldistel riiklikel tööturuasutustel tulemuslikult toetada roma töötajate lõimumist esmasel tööturul • Koolitada ja värvata (jätkuvalt) romade ja noorte nõustajaid ja vahendajaid, et toetada haridussüsteemis toimuvaid üleminekuid ning siirdumist haridussüsteemist tööturule • Pöörata aktiivsetes tööturumeetmetes, sh noortegarantii raames, selgemalt tähelepanu romadele (noortele ja naistele) • Suurendada tööandjate teadlikkust ja innustada neid värbama romasid • Süstemaatiliselt jälgida diskrimineerimist juurdepääsul tööturule ja töökohal ning selle vastu võidelda • Kombineerida tööle suunamisel pakutav tugi (õppepraktika) IT- ja keelekoolitusega ning tööandjatega tehtava tööga • Eelistada (taas)lõimumist esmasel tööturul paralleelsetele süsteemidele (nt avalik või mitteametlik töö) • Töö terviklike lahendustega, et tegeleda ilma dokumentideta liikuvate romade ebakindla olukorraga, sealhulgas rahvusvahelises koostöös

3. TERVISHOID

Romade olukord tervishoius (2016)

Riikliku ravikindlustusskeemi alusel kindlustuskatet omavate romade osakaal: 76 %
Oma tervisele üldise hinnangu „väga hea“ või „hea“ andnud romade osakaal: 68 %
Nende romade osakaal, kes tundsid, et nende tegevus oli tervise tõttu piiratud: 28 %
Pikaajalise haiguse või terviseprobleemi all kannatavate romade osakaal: 22 %

3.1. Meetmete kese

Kaht kõige olulisemat liiki meetmete võtmisel, millest teatas enamik liikmesriike, keskendutakse tervishoiuteenustele ligipääsemist takistavate üldiste tõkete kaotamisele ja terviseteadlikkuse edendamisele (13–14 liikmesriiki), mis tähendab tasakaalu pakkumise ja nõudluse poole meetmete vahel. Muud olulised meetmed olid suunatud vaktsineerimiskavad ja juurdepääs spetsiifilistele tervishoiuteenustele (6–7 liikmesriiki).

Tervishoiumeetmete jaotus, lähtudes nende asjakohasusest nõukogu soovitusel vastavate alamvaldkondade puhul

Temaatiline alamvaldkond	Liikmesriigid	Meetmete arv	Laienemisprotsessis osalevad riigid	Meetmete arv
Juurdepääsu tervishoiusteemile takistavate tõkete kaotamine	AT, BE, BG, CZ, EL, ES, HR, HU, IT, RO, SE, SK, UK	45	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS	15
Terviseteadlikkuse edendamine	AT, BG, CZ, EL, ES, HR, HU, IT, LV, NL, SE, SI, SK, UK	41	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS, TR	17
Lastele ja enim ohustatud rahvastikurühmadele suunatud tasuta vaktsineerimiskavadele juurdepääsu parandamine	AT, BG, EL, HR, HU, SK, UK	11	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	14
Tervisekontrollidele, sünnituseelsele ja -järgsele hooldusele ning pereplaneerimisteenustele juurdepääsu parandamine	AT, ES, HU, SI, SK, UK	11	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS, TR	13

Kui vaadelda, millele eespool nimetatud meetmetes peamiselt keskendutakse, siis on näha, et liikmesriigid otsustavad kõige sagedamini meetmete kasuks, millega parandatakse

tervishoiuteenuste pakkumise poolt (töötajad, rajatised; 26 % meetmetest). Nad tegelevad ka nõudluse poolega, korraldades terviseteadlikkuse ja teabekampaaniaid (21 %). Olulised on ka üldised meetmed tervishoiutaristu ja sanitaartaristu parandamiseks kohalikul tasandil ning ennetavate teenuste pakkumine (16–17 %). Sellised ülitähtsad meetmed, nagu romadele tervisekindlustuse tagamine ja tervishoiuspetsialistide seas diskrimineerimisvastaste kampaaniate korraldamine, on palju vähem levinud (6–7 %).

3.2. Saavutused ja probleemid

Saavutused, mida riiklikud romade kontaktpunktid nimetasid kõige sagedamini, on vaksineerimiskampaaniad,²⁶ muud ennetus- ja avastamisprogrammid,²⁷ hügieeni, tervisliku seisundi ja tervishoiuteenustele juurdepääsu parandamine,²⁸ teadlikkuse suurendamine,²⁹ vahendustegevus tervishoiuküsimustes³⁰ ning mitut sidusrühma hõlmav koostöö, kus löövad kaasa riiklikud ja kohalikud asutused ning kodanikuühiskond³¹. Silmatorkavalt vähe osutati diskrimineerimisvastastele jõupingutustele, hügieeniliste elamistingimuste parandamisele ja tervislikule toidule juurdepääsule.

Teatatud probleemide hulka kuulusid riikliku ja kohaliku tasandi vahelise koordineerimise ja tõhusa teabevahetuse puudumine, asjakohase (riikliku või ELi) rahastuse või personali säilitamine,³² eneseteadvuse puudumine tervisega seotud küsimustes,³³ tervisekindlustuskatte puudumine romade hulgas³⁴ ning tervishoiutöötajate ebapiisavad teadmised romadega seotud küsimustes³⁵. Muret valmistasid ka madalad vaksineerimismäärad romade seas, mis mõne riigi teatel tõstavad riigis enneaegse suremuse ja haigestumuse määra³⁶. Romade osalemist ja võimestamist tervishoiualgatuses peetakse keeruliseks, muu hulgas vähese kirjaoskuse ja keelebarjääride tõttu³⁷.

3.3. Poliitikakogemusest õppimine

Nii meetmeid kui ka hinnanguid on tervishoiuvaldkonnas (nagu ka eluasemete kohta) vähe, mistõttu poliitikakogemusest õppimise ja kogemuse edasiandmise võimalused on piiratud. Kõige levinumates paljutöötavates tavades keskendutakse ennetamisele, kasutades vaksineerimiskampaaniaid ning roma vahendajate koolitamist ja värbamist tervishoiuvaldkonnas. Samas on oluline, et suunatud tugiteenustes seataks aktiivselt eesmärgiks suurendada terviseteadlikkust, muuta käitumist ning parandada pikas plaanis romade enesega toimetulekut ja suutlikkust suhelda üldiste ametiasutustega, selle asemel et sõltuda alalistest vahendajatest ja paralleelsetest pikaajalistest struktuuridest. Esmatähtsaks kohale tuleks seada tervishoiutöötajatele suunatud diskrimineerimisvastased meetmed.

Paljutöötavad lähenemisviisid	Täitmist vajavad põhiülesanded
<ul style="list-style-type: none"> • BG, CZ, DK, EL, FR, HU, PL, PT, RO, SE, SI, SK: roma vahendajate (abiliste, külastajate, nn sillarajajate) koolitamine ja värbamine tervishoiuvaldkonnas, et parandada romade ligipääsemist tervishoiuteenustele • AT, BG, EL, FR, HU, HR, PL, SK, UK: romadele (tüdrukutele, naistele) ja marginaliseerunud piirkondades elavatele inimestele suunatud vaksineerimiskampaaniad 	<ul style="list-style-type: none"> • Suurendada tervisekindlustuskatet, täita lüngad esmatasandi ja spetsialiseeritud raviteenuste pakkumisel, sealhulgas seksuaal- ja reproduktiivtervise valdkonnas ning ebasoodsamas olukorras olevates piirkondades • Suurendada jõupingutusi, mis tehakse

²⁶ EL, FR, HU, HR.

²⁷ HU, PL, SI.

²⁸ AT, HU, RO.

²⁹ CZ, HU, LT, SI.

³⁰ FR, RO, SE, SK.

³¹ BG, RO.

³² EL, HU, LT, SE, RO.

³³ BG, CZ, EL, HR.

³⁴ BG, ES, HR, RO.

³⁵ AT, CZ.

³⁶ ES, EL.

³⁷ BG, PL, SK.

<ul style="list-style-type: none"> • CZ, IT, RO, SI, SK: pikaajalised riiklikud terviseprogrammid, tegevuskavad ja strateegiad • ES: romade ja kodanikuühiskonna osalemise tagamine sotsiaaltöötajatele mõeldud tervisealaste ennetus- ja koolitusprogrammide väljatöötamisel • FI: riikliku tervise- ja hoolekandeinstituudi uuring romade heaolu kohta • PT: meetmete tõenduspõhine kavandamine võitluseks romade tervisealase ebavõrdsusega, sealhulgas teabe- ja teadlikkuse suurendamise materjalid teismelisena emaks saamise, pediatrilise järelkontrolli ja tervislike toitumisharjumuste kohta • LT: roma naistele ja noortele suunatud terviseteadlikkuse suurendamise seminarid, kus käsitletakse ennetavat tervishoidu, seksuaal- ja reproduktiivtervist ning laste eest hoolitsemist 	<p>selleks, et ennetada uimastisõltuvust, suitsetamist, HIVi, hepatiiti, tuberkuloosi, südame-veresoonkonna haigusi ja enneaegseid sünnitusi ning nende vastu võidelda</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jälgida diskrimineerimist juurdepääsemisel tervishoiuteenustele ja selle vastu võidelda ning suurendada tervishoiutöötajate teadlikkust romade vajadustest • Tagada, et tervishoiuvaldkonnas tegutsevad roma vahendajad aitavad pikas plaanis parandada romade enesega toimetulekut • Parandada toitumist ja võidelda ebatervislike elamistingimustega, keskendudes roma naistele ja lastega peredele
---	--

4. ELUASEMED

Romade olukord eluasemesektoris (2016)

Nende romade osakaal, kes elavad naabruskonnas, kus kõik või enamik naabreid on romad:
67 %

Nende romade osakaal, kes elavad majapidamises, kus on

- kraanivesi (siseruumides): 70 %
- vesiklosett (siseruumides): 55 %
- dušš või vann (siseruumides): 60 %

Nende romade osakaal, kes elavad majapidamises:

- mille katus lekib, mille seinad/põrandad/vundament on niisked või mille aknaraamid/põrand mädanevad: 32 %
- kus on saaste, mustus või muud keskkonnaprobleemid: 25 %
- mille ümbruskonnas esineb kuritegevust, vägivalda ja vandalismi: 23 %

Ülerahvastatud majapidamistes elavate romade osakaal (Eurostati määratluse kohaselt): 78 %

4.1. Meetmete kese

Meetmed, millest liikmesriigid kõige sagedamini teatasid, on mõeldud selleks, et tagada juurdepääs kommunaalteenustele (vesi, elekter, gaas) ning eluasemega seotud infrastruktuurile, toetada segregatsiooni kaotamist ning edendada mittediskrimineerivat juurdepääsu sotsiaalmajutusele (10–12 liikmesriiki). Vaid vähesed liikmesriigid investeerivad kohalike linnade taaselustamise projektide raames integreeritud elamumajandusmeetmetesse, mis on suunatud marginaliseerunud kogukondadele (7 liikmesriiki), või kasutavad kogukondlikult juhitud kohaliku arengu või integreeritud territoriaalsete investeeringute jaoks Euroopa struktuuri- ja investeerimisfonde (4 liikmesriiki). Üksnes kaks liikmesriiki teatasid mittepaiksete romade jaoks peatuspaikade loomisest.

Eluasememeetmete jaotus, lähtudes nende asjakohasusest nõukogu soovitusel vastavate alamvaldkondade puhul

Temaatiline alamvaldkond	Liikmesriigid	Meetmete arv	Laienemisprotsessis osalevad riigid	Meetmete arv
Juurdepääsu tagamine kommunaalteenustele ja eluasemega seotud infrastruktuurile	BE, BG, CY, EL, ES, HR, RO, SI, SK, UK	26	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS	9
Ruumilise segregatsiooni kaotamine ning desegregatsiooni edendamine	AT, BE, BG, EL, ES, HU, IT, LT, RO, SK, UK	25	AL, ME	3
Sotsiaalmajutusele mittediskrimineeriva juurdepääsu edendamine	AT, CZ, EL, ES, HU, IT, LT, LV, RO, SI, SK, UK	22	AL, ME, KOS, MK, RS	11
Selle tagamine, et linnade taaselustamise projektid hõlmaksid marginaliseerunud kogukondadele suunatud integreeritud elamumajandusmeetmeid	BE, BG, ES, HR, HU, IT, SK	12	AL, BiH	2
Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondidest toetatava kogukondlikult juhitud kohaliku arengu ja/või integreeritud territoriaalsete investeeringute edendamine	ES, HR, HU, IT	9	MK, RS	2
Mittepaiksete romade jaoks peatuspaikade loomine	AT, UK	5		0

Kui vaadelda, millele eespool nimetatud meetmetes peamiselt keskendutakse, siis on näha, et liikmesriigid pööravad kõige enam tähelepanu munitsipaal- ja sotsiaaleluruumide hooldamisele, pakkumisele ja remontimisele (27 %), taristule romade asumites (16 %) ning seadusandlikele meetmetele, ehituslubadele ja mitteametlikele eluasemidele käsitlevatele õigusaktidele (13 %).

Märksa harvemini keskendutakse investeeringutes selgele ja aktiivsele segregatsiooni kaotamisele, sealhulgas slummide kaotamisele, ning integreeritud territoriaalsetele meetmetele või kodututele sotsiaalse-/taristutoe pakkumisele (kõik 7 %).

4.2. Saavutused ja probleemid

Riiklikud romade kontaktpunktid andsid teada, et kõige märkimisväärsemad tulemused saavutati seoses juurdepääsuga sotsiaaleluasemele³⁸. Teine oluline saavutuste rühm, mida nimetas mitu kontaktpunkti, oli slummide ja ruumilise segregatsiooni kaotamine³⁹. Kontaktpunktid teatasid ka saavutustest seoses peatuspaikade loomisega,⁴⁰ juurdepääsuga kommunaalteenustele (nagu vesi, elekter, gaas) ja eluasemega seotud infrastruktuuriga,⁴¹ eluasemeid käsitlevate õigusaktidega⁴² ning linnade taaselustamisega⁴³.

Teatatud probleemide hulka kuuluvad ruumiline segregatsioon,⁴⁴ romade ees seisvad takistused erasektoris eluaseme leidmise⁴⁵ ning riigi toetus ja õigusaktid seoses sotsiaaleluruumide leidmisega⁴⁶.

4.3. Poliitikakogemusest õppimine

Eluasemed on poliitikavaldkond, kus mitmele riigile omaseid paljutöotavaid lähenemisviise on kõige vähem. Samuti on see valdkond, kus on leitud, et eriti oluline on rakendada pikaajalist, integreeritud ja terviklikku lähenemisviisi, sealhulgas täiendada eluasemete pakkumist toetusega, milles on kombineeritud tööhõive, hariduse, tervishoiu ja kogukonna arenguga seotud elemendid, ning lõimida meetmed riigi laiemasse poliitikasse ja õigusaktidesse, mis käsitlevad maad ja sotsiaaleluruumi. Et edendada ruumilise segregatsiooni kaotamist, on vaja suunatud ja koordineeritud osalusprotsessi, st kaasata romadest toetusesaajad kogukonna ja individuaalsete majutusvõimaluste kujundamisse ja rakendamisse, kombineerida taristusse ja inimestesse tehtavad investeeringud ning suurendada teadlikkust, et vähendada etnilisi pingeid ja ületada ühiskonna enamuse vastuseis. Muud küsimused, mis tuleb samuti esmatähtsale kohale seada, on sotsiaaleluruumide arvu suurendamine, tagades romadele parema juurdepääsu, sunniviisilise väljatõstmise ärahoidmine eluasemeid käsitleva mitut sidusrühma hõlmava ulatusliku lähenemisviisi osana ning piisavate ja kultuuriliselt sobilike peatuspaikade loomine mittepaiksete romade jaoks.

Paljutöotavad lähenemisviisid	Täitmist vajavad põhiülesanded
<ul style="list-style-type: none"> • ES: Kohaliku ja piirkonna tasandi valitsusasutused on kahandanud terviklikku lähenemisviisi rakendades viimasel 15 aastal vabaihenduste toel märkimisväärselt slummide arvu, millega on vähendatud segregatsiooni ning tehtud jätkusuutlikke edusamme hariduse, tervishoiu ja tööhõive valdkonnas • CZ: Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide toetus, et laiendada kohalike „ennekõike eluase“ (housing first) algatusi, mis põhinevad kohalike omavalitsuste edukatel sotsiaaleluruumidega seotud katseprojektidel ja vabaihenduste juhitaval sotsiaaleluruumide üürimisega tegeleva agentuuril ning millega välistatakse eluasemete pakkumine segregatsiooniga piirkondades (elukohast tuleneva segregatsiooni kindlakstegemise meetodika, mida katsetavad tööministeerium ja 12 omavalitsust) 	<ul style="list-style-type: none"> • Investeerida integreeritud piirkondades asuvasse taskukohastesse ja sobivatesse sotsiaaleluruumidesse ning tagada, et nõuetele vastavuse kriteeriumid on romadele täidetavad • Abistada eluaseme leidmisel kõige haavatavamaid • Muuta eluasemed seaduslikuks ja hoida ära sunniviisiline väljatõstmine • Kombineerida terviklikud pikaajalised segregatsiooni kaotamise

³⁸ AT, CZ, EL, HU, LV, LT, PT, RO.

³⁹ ES, FR, HU, IT, LT.

⁴⁰ FR, NL.

⁴¹ SI.

⁴² HR.

⁴³ BG.

⁴⁴ BG, CY, ES, SK.

⁴⁵ ES, LT, LV, NL.

⁴⁶ CZ, BG.

<ul style="list-style-type: none"> • EL: uued eeskirjad, et edendada ümberpaigutamist laagritest ja asumitest, taristu parandamist, elamukomplekside iseseisva juhtimise ja kaitsesüsteemide loomist ning üüritoetust kodu leidmiseks integreeritud keskkonnas • FR: mitut sidusrühma hõlmava tervikliku „ennekõike eluase“ lähenemisviisi rakendamine Toulouse'is, et aidata romadel liikuda laagritest integreeritud piirkondadesse, millele lisanduvad sotsiaalne tugi, kirjaoskuse arendamine ja muu koolitus ning juurdepääs haridusele, tööhõivele ja tervishoiuteenustele • SI: peamise kommunaaltaristuga (vesi, elekter, teed) seotud riigihanked, mis on suunatud omavalitsustele, kus elavad romad • LT: segregatsiooni kaotamine Vilniuses Kirtimai asumis, pakkudes ümberpaigutamisel paljulapselistele peredele sotsiaaleluruume subsideeritud rendiga • SE: suunised ja koolitus kinnisvaraomanikele, et suurendada teadmisi ja võidelda romade diskrimineerimise vastu 	<p>meetmed ettevalmistavate ja kaasnevate meetmetega, millega suurendatakse avalikku toetust ja edendatakse kogukondades rahustevahelisi suhteid, ning tagada kogukondade osalemine väljatöötamises ja rakendamises</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tagada kõigile juurdepääs puhtale veele, elementaarsetele mugavustele ja olulistele avalikele teenustele, nähes romadele ette selged kaitsemeetmed • Võidelda diskrimineerimisega eluaseme (sotsiaaleluruumid ja eramajutus) leidmisel • Tagada piisavate, nõuetekohaselt teenindatavate ja kultuuriliselt sobilike peatuspaikade pakkumine <i>traveller'</i>idele
--	--

II. VÕITLUS DISKRIMINEERIMISE JA ROMAVASTASUSE VASTU

Romade diskrimineerimiskogemused (2016)

Nende romade osakaal, keda on viimasel viiel aastal diskrimineeritud

- suhtlemisel oma laste kooliga: 12 %
- hariduse omandamisel: 12 %
- töötamisel: 43 %
- tööl: 19 %
- eluaseme üürimisel või ostmisel: 43 %
- restorani, ööklubisse või hotelli sisenemisel: 21 %
- poodi sisenemisel: 17 %
- riigiasutustega suhtlemisel: 16 %

Nende romade osakaal, kes tundsid, et neid on diskrimineeritud ja teatasid vahejuhtumist: 12 %

Nende romade osakaal, kes on kogunud viimasel aastal oma roma tausta tõttu ahistamist

- solvavad või ähvardavad märkused: 20 %
- solvavad žestid või kohatu jõllitamine: 23 %
- vägivaldaga ähvardamine: 7 %
- üldine ahistamine: 29 %

Nende romade osakaal, kes

- on kuulnud võrdõiguslikkuse küsimusega tegelevast asutusest: 29 %
- usaldavad üldjuhul politseid: 37 %
- usaldavad üldjuhul riigi õigussüsteemi 29 %

1. Meetmete kese

Diskrimineerimisvastased meetmed, millest liikmesriigid on kõige enam teatanud, on võitlus romavastasusega, milleks on suurendatud romade integratsiooni eelistega seotud teadlikkust, mitmekesisusealase teadlikkuse suurendamine ning võitlus romavastase retoorika ja vihkamist õhutavate avalduste vastu (10–12 liikmesriiki). Mõni üksik liikmesriik investeerib meetmetesse, millega püütakse kaitsta roma naisi ja lapsi, võideldes mitmekordse diskrimineerimise, (kodu)vägivaldaga või alaealiste abielude ja sundabielude vastu (2–4 liikmesriiki). Vaid neli liikmesriiki teatasid investeerimisest meetmetesse, millega tagatakse rassilist võrdõiguslikkust käsitleva direktiivi (2000/43/EÜ) tõhus kohaldamine. Veel vähem nimetas kohalikke või piirkondlikke segregatsiooni kaotamise meetmeid (3 liikmesriiki) või võitlust inimkaubandusega (2 liikmesriiki). Ainult üks liikmesriik teatas meetmetest, mille eesmärk on ära hoida ebaseaduslik väljatõstmine või koos lastega kerjamine või edendada piirulest koostööd.

Diskrimineerimisvastaste meetmete jaotus, lähtudes nende asjakohasusest nõukogu soovitusse vastavate alamvaldkondade puhul

Temaatiline alamvaldkond	Liikmesriigid	Meetmete arv	Laiemisprotsessis osalevad riigid	Meetmete arv
Võitlus romavastasusega, suurendades romade integratsiooni eelistega seotud teadlikkust	AT, BE, BG, CZ, ES, IT, LT, LV, PT, SK, SE	35	AL, ME, MK, RS, TR	27
Võitlus romavastasusega, suurendades teadlikkust mitmekesisusest	AT, BE, BG, CZ, EE, ES, IT, LT, LV, PT, SE, SK	31	AL, ME, MK, RS, TR	28
Võitlus romavastasusega, võideldes romavastase retoorika ja vihkamist õhutavate avalduste vastu	AT, BG, CZ, ES, HU, IT, LT, LV, SK, UK	27	ME, TR	6
Võitlus naiste ja tüdrukute vastase vägivaldaga, sh koduvägivaldaga	AT, ES, IT, NL	11	AL, RS, TR	4
Võitlus (mitmekordse) diskrimineerimisega, millega seisavad silmitsi roma lapsed ja naised, kaasates kõik asjaomased sidusrühmad	AT, ES, IT, NL	8	AL, ME, MK, RS, TR	23
Võitlus alaealiste abielude ja sundabieludega	AT, NL	6	RS	1
Direktiivi 2000/43/EÜ tõhusa tegeliku kohaldamise tagamine	CZ, HR, IT, LT	6	AL, ME, MK, RS, TR	24
Võitlus inimkaubanduse vastu	AT, HU	6	AL, MK, RS	8
Segregatsiooni kaotamise meetmete rakendamine piirkondlikul ja kohalikul tasandil	HU, NL, UK	3	AL, ME, RS	14
Selle tagamine, et väljatõstmise korral järgitakse täiel määral liidu õigust ja teisi rahvusvahelisi inimõigustealaseid kohustusi	IT	1	AL, MK, RS	3
Võitlus lapsi kaasava kerjamisega, jõustades õigusakte	AT	1	AL, RS	3
Liikmesriikide koostöö edendamine piiriülese mõõtmega olukordades	AT	1		0

Kui vaadelda, millele eespool nimetatud meetmetes peamiselt keskendutakse, siis on näha, et liikmesriigid investeerivad kõige sagedamini roma kultuuri ja pärandi tutvustamisse kui viisi, kuidas üldsuse seas kaudselt suurendada teadlikkust ja võidelda romavastasuse vastu (22 %). Mõnevõrra vähem meetmeid keskendub teadlikkuse suurendamisele, et võidelda diskrimineerimisega ja sallimatusega otse (18 %). Muudes meetmetes on võetud tähelepanu alla asutuste suutlikkuse suurendamine (15 %), roma kodanikuühiskond (12 %) ja inimõiguste jälgimise mehhanismid (11 %). Olulised valdkonnad, millele pöörati vähem tähelepanu, olid õigusliku toe pakkumine, roma naiste mõjuvõimu suurendamine ja segregatsiooni kaotamine (5–6 %). Teatatud diskrimineerimisvastasest meetmest vaid 16 % puhul keskenduti selgelt roma noortele ja 10 % puhul roma naistele.

2. Saavutused ja probleemid

Saavutused, mida riiklikud romade kontaktpunktid nimetasid kõige sagedamini, on roma naiste ja laste tingimuste parandamine,⁴⁷ võitlus romavastasusega, murdes stereotüüpe või tutvustades roma kultuuri ja ajalugu,⁴⁸ ning kõikide asjaomaste osaliste (riigiasutused, kodanikuühiskond ja roma kogukonnad) kaasamine jõupingutustesse edendada diskrimineerimisvastast võitlust⁴⁹.

Mitu riiklikku romade kontaktpunkti nimetas probleeme, mis olid seotud püüdlustega parandada õiguskaitse kättesaadavust ja romade teadlikkust oma õigustest,⁵⁰ samuti raskuseid võitluses

⁴⁷ BG, EE, ES, HU, HR, PT, SK.

⁴⁸ ES, FR, HU, LV.

⁴⁹ IT, ES, SI.

⁵⁰ AT, CZ, LT, PT.

stereotüüpidega⁵¹ ning roma naiste ja laste olukorra parandamisel⁵². Probleemide tõsiduse selles valdkonnas toob esile ainuüksi see, et mitu liikmesriiki⁵³ – sealhulgas mõned riigid, kus on väga suured roma kogukonnad, ja mitu riiki, kus diskrimineerimist tajuvate romade osakaal on väga suur – ei teatanud ühestki diskrimineerimisvastasest meetmest.

3. Poliitikakogemusest õppimine

Romade kaasamise meetmete võtmisel saadud kogemustest on näha, et pikas perspektiivis muutuse saavutamiseks ükskõik millises poliitikavaldkonnas tuleb tegeleda romavastasuse ja romade diskrimineerimise probleemiga ning suurendada roma kogukondade ja teiste kogukondade vahelist usaldust. Edu saavutamiseks peavad romade kaasamise meetmed olema kõikides poliitikavaldkondades seotud ühiste väärtustega ning hõlmama üldsuse teadlikkuse suurendamist. Et võidelda stereotüüpide, vihkamist õhutavate avalduste ja vihakuritegude vastu, on vaja luua romade kohta ühiskonnas positiivseid narratiive ja tugevdada romade identiteeti, rakendades spetsiaalseid suunatud meetmeid, et võidelda romavastasusega ja parandada roma ajaloo (sh holokausti) tundmist. Kõige edukamad meetmed mitte lihtsalt ei sobitu üldiste struktuuride ja poliitikapõhimõtetega, vaid pigem muudavad neid, võideldes eelarvamuste ja stereotüüpide vastu ning luues poliitikakujundajate ja teiste sidusrühmade seas romadest positiivse kuvandi.

Paljutöötavad lähenemisviisid	Täitmist vajavad põhiülesanded
<ul style="list-style-type: none"> • AT: romade integreerimise riikliku strateegia kohta korraldatud veebipõhise konsultatsiooni tulemusel on suurenenud romavastasuse probleemi lahendamiseks tehtavad jõupingutused. Võitlusest romavastasusega on saanud läbivaadatud strateegia alusel prioriteet ja kui Austria oli ELi eesistujariik, korraldas ta selleteemalise spetsiaalse ürituse • DE: loodud on romavastasuse probleemiga tegelev sõltumatu eksperdikomisjon, et anda valitsusele konkreetseid soovitusi seoses sintide ja romade ajalooa Saksamaal ning nende tagakiusamise ja diskrimineerimisega, samuti soovitusi romavastasuse probleemi lahendamiseks praegu • Romade holokausti tunnistamine ja rassismivastase komitee moodustamine romade osalusel (SK); monumendid, näitused ja veebiplatvorm, et mälestada romadest holokausti ohvreid (NL); romade holokausti mälestuspäeva iga-aastane tähistamine Auschwitz-Birkenau koonduslaagris (PL); roma ajaloo- ja kunstimuuseum ning hüvitise maksmine sunni viisilise töö ohvritele (LV) • CZ: valitsus on ostanud seafarmi, mis asub Lety u Pískus endise koonduslaagri territooriumil. EMP toetuse abil ehitatakse sinna mälestusmärk romade holokausti ohvritele • SE: romavastasuse vastu võitleva komisjoni töö, mille tulemuseks on varasema ja praeguse romavastasuse tunnistamine; spetsiaalsed politseiüksused, kes võitlevad koostöös vähemustega, sh romadega, vihakuritegude vastu • ES: kampaaniad, et võidelda stereotüüpidega ja levitada roma kultuuri, mida korraldavad roma kultuuriinstituut ja piirkondlikud valitsused, kaasates roma kodanikuühiskonda; Madridi, Barcelona, Malaga, Sevilla ja Cordoba advokatuuride pakutav tasuta õigusabi diskrimineerimise ja vihakuritegude ohvritele; prokurör, kes on spetsialiseerunud vihakuritegudele ja diskrimineerimisele Hispaania provintssides • IT: võrdõiguslikkuse küsimusega tegeleva asutuse (ja riikliku romade kontaktpunkti) loodud kontaktkeskus vihakuritegudega seotud kaebuste jaoks, kust ohvrid saavad tuge ja õigusabi; meedia ja interneti vaatlusrühm, kes õpetab roma noori ja ka teisi noori avastama vihkamist õhutavaid avaldusi, neid kõrvaldama ja neist teatama • FI: vihakuritegudele ja vihkamist õhutavatele avaldustele keskenduvad diskrimineerimisvastased kampaaniad, mida korraldavad vabauhendused, kaasates romasid; pere soorollide alase teadlikkuse suurendamine romade seas; omavalitsuste ja suuremate tööandjate kohustuslik võrdõiguslikkuse 	<ul style="list-style-type: none"> • Töötada välja etniliselt eristatud (anonüümsete) andmete kogumine, et jälgida romavastasust, diskrimineerimist ja avaliku poliitika mõju romadele • Töötada koos roma kodanikuühiskonna esindajatega ühiskonna kui terviku jaoks välja meetmed, et võidelda romavastasuse, vihakuritegude ja vihkamist õhutavate avalduste vastu, suurendada teadlikkust neist, neid jälgida ja nende eest karistada (laiemate rassismivastaste strateegiate raames) • Tagada võrdõiguslikkuse alaste õigusaktide jõustamine ning lahendada õiguskaitseasutuste ja muude riigiasutuste poolse diskrimineeriva kohtlemise probleem, kasutades põhjalikke uurimisi, hoiatavaid sanktsioone, teadvustamist ja diskrimineerimisvastast koolitust • Toetada romade juurdepääsu õigusemõistmisele, keskendudes mitmekordse diskrimineerimise ohvritele (naised, LGBTI-inimesed, kodakondsuseta romad), ning suurendada võrdõiguslikkuse küsimusega tegelevate asutuste suutlikkust tegeleda romade diskrimineerimise probleemiga • Kehtestada romade juhitud töe väljaselgitamise ja lepitamisprotsessid, et selgitada välja

⁵¹ EE, ES, HR, LV.

⁵² BG, ES, SK.

⁵³ CY, FR, EL, PL, RO.

<p>kavandamine, mida jälgib diskrimineerimisvastase ombudsmani büroo</p> <ul style="list-style-type: none"> • IE: Iiri politseile koostatud eetikakoodeks, milles on eraldi viidatud võitlusele <i>traveller</i>’ide kogukonna diskrimineerimise vastu; 277 etniliste küsimustega tegeleva kontaktametniku ametisse nimetamine, et suurendada <i>traveller</i>’ide ja politsei vahelist usaldust • CZ, EL, HU SK, RO: sotsiaalselt tõrjutud / roma kogukondade ülevaate koostamine, mida saab kasutada meetmete, sh Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondidest rahastatavate meetmete suunamiseks • UK: veebipõhine vihakuritegudest teatamise vahend 	<p>ja dokumenteerida varasemad romade kuritarvitamise juhtumid ja parandada nendealast teadlikkust, samuti suurendada usaldust ja edendada lepitamist</p> <ul style="list-style-type: none"> • Anda romadele võimalus osaleda täiel määral poliitilises, kultuuri- ja ühiskonnaelus ning kõikides poliitika kujundamise protsessi etappides • Järgida sootundlikku ja lastega arvestavat terviklikku lähenemisviisi; võidelda laste väärkohtlemisega, varajaste abieludega, lapsi kaasava kerjamisega (jõustades õigusakte, millega kaitstakse lapse õigusi) ja vägivalgaga, sealhulgas inimkaubandusega • Vähendada kerjamisega seotud sotsiaalkulusid ja säilitada inimväarikus
--	--

III. ROMADE KAASAMINE LAIENEMISPROTSESSIS OSALEVAS PIIRKONNAS

Lääne-Balkani riigid olid oma ülesannete täitmisel⁵⁴ oodatust edasipüüdlikumad ning rakendasid samu romade kaasamise eesmärke ja töömeetodeid⁵⁵ kui liikmesriigid. ELiga ühinemise eesmärgi poole liikumisel tuleb romade integreerimise vallas teha kindlaid ja jätkusuutlikke edusamme. Et võtta arvesse varasemate ühinemiste mõju, eelkõige isikute vabale liikumisele, on edusammud romade integreerimisel esimest korda eraldi teema käimasolevatel 23. peatüki „Kohtusüsteem ja põhiõigused“ üle peetavatel ühinemisprotsessi läbirääkimistel. Tulemused, mis saadi 2017. aasta uuringu raames, milles analüüsiti romade sotsiaal-majanduslikku olukorda Lääne-Balkani riikides, on võimaldanud partneritel välja selgitada uued ülesanded, nagu tõhusam toetus piirkonda tagasipöördujate edukaks taasintegreerimiseks, ning luua kindla aluse tulevase romasid käsitleva poliitika nõuete kindlaksmääramiseks. Esimest korda keskendutakse käesoleva teatise juurde kuulvas spetsiaalses lisas romade kaasamisele laienemisprotsessis osalevates riikides, esitades nii üksikasjaliku horisontaalse kui ka riigipõhise teabe.

IV. KOKKUVÕTE

Romade kaasamise meetmete läbivaatamine tõi esile vajaduse määrata romade aktiivsel osalusel kindlaks ja töötada välja meetmed, mis on kooskõlas ja proportsionaalsed probleemide ulatusega, töötavad anda mõõdetavaid tulemusi ning hõlmavad realistlikke valikuid, et saavutada aktsepteerimine kogu ühiskonnas. Romade kaasamise meetmete kavandamisel, rakendamisel ja jälgimisel tagavad edu järgmised tegurid:

⁵⁴ Punkt 6: „Romade integratsiooni edendamine väljaspool ELi: laienemist ootavate riikide eriolukord“. Laienemisprotsessis osalevatele riikidele seati neli eesmärki: parandada IPA vahendite kasutamist, tõhustada järelevalvet ning teha tihedamat koostööd kodanikuühiskonnaga.

⁵⁵ Annavad igal aastal aru rakendamisest, määrasid riiklikud romade kontaktpunktid, korraldasid iga-aastaseid riiklikke foorumeid, kaasates tihedalt kodanikuühiskonna organisatsioone, pidasid romade kaasamise teemalisi seminare, annavad oma kohustuste täitmisest aru laienemispaketi raames ning stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu allkomiteedes.

- piisavalt **aega** nii rakendamiseks kui ka kavandamiseks, konsulteerimiseks, sidusrühmade kaasamiseks, kogukondade usalduse võitmiseks, järelevalveks, hindamiseks ja poliitika läbivaatamiseks;
- soo ja vanuse põhjal eristatud usaldusväärsete **andmete** süstemaatiline kogumine, et hankida teavet vajaduste ja konteksti analüüsi jaoks, luua võrdlusalus, püstitada eesmärgid ning saada teavet tulemus- ja mõjunäitajate tarvis;
- suunatud **meetmete lõimimine üldisesse poliitikasse ja üldistesse õigusraamistikesse**, kandes hoolt selle eest, et meetmed jäävad ajutisteks ja edendavad romade võrdset juurdepääsu üldistele teenustele, selle asemel et luua alalised paralleelsed struktuurid;
- tugev **mitut sidusrühma hõlmav partnerlus**, et tagada isevastutus, jagatud vastutus ja jätkusuutlikkus⁵⁶;
- **romade** ja kõikide sidusrühmade **aktiivne osalemine** kõikides etappides (kavandamine, rakendamine, järelevalve, hindamine ja poliitika läbivaatamine);
- **valdkondadevahelised ja -ülesed ning integreeritud** lähenemisviisid, et tegeleda mitmekordse diskrimineerimise ja mitmemõõtmelise tõrjutuse probleemiga;
- **sootundlik ja lastega arvestav** lähenemisviis: kavandamisel lähtutakse roma naiste ja laste vajaduste analüüsist; terviklik lähenemisviis; pidev tugi, eriti olulistel üleminekutel;
- romade seas esineva **mitmekesisuse** arvessevõtmine: tegelike vajaduste kajastamine; kohaliku konteksti arvessevõtmise tagamine tegelemine tõrjumis- ja diskrimineerimismustritega, millega konkreetsed roma kogukonnad silmitsi seisavad;
- **äärmise vaesuse probleemi lahendamine**, kombineerides piirkonnale ja rühmale suunatud terviklikke meetmeid, millega toetatakse pikaajalist muutust;
- meetmete **selge, kuid mitte välistav suunamine**, et tagada laiema konteksti arvessevõtmine ja ennetada muude ebasoodsas olukorras olevate rühmade vimma;
- **ennetustegevuse ja varajase sekkumise** esmatähtsaks seadmine, et tagada kulutõhusus ja saavutada pikaajaline jätkusuutlik muutus;
- **segregatsiooni kaotamine** (hariduses ja elamumajanduses) kui pikaajaline prioriteet, selle asemel et parandada kvaliteeti segregatsioonikeskkonnas;
- **romavastasuse tunnistamine**, et edendada jõulise mittediskrimineeriva lähenemisviisi rakendamist romade kaasamise meetmete võtmisel kõikides valdkondades⁵⁷;
- **oskusteave**, et tagada kvaliteetsed mittediskrimineerivad teenused;
- kodanikuühiskonna, riigiasutuste ja romade **suutlikkuse suurendamine**;
- nähtav pikaajaline **poliitiline ja piisav rahaline toetus** (sealhulgas eraldised riigieelarvest), et tagada paljutöötavate tavade institutsionaliseerimine ja jätkusuutlikkus;
- **paindlikkus**, et tagada edu, võimaldades õppida poliitikakogemusest ja teha kohandusi;
- sõltumatu kvantitatiivne ja kvalitatiivne **järelevalve ja hindamine**, et mõõta edusamme ja tagada poliitika läbivaatamine.

⁵⁶ See tähendab ka romadega töötavate sidusrühmade tihedat koostööd sidusrühmadega, kes töötavad välja ja rakendavad üldist avalikku poliitikat, ning koostööd kohalike avaliku ja erasektori teenuseosutajate ja roma kogukondadega tihedalt koos töötava kodanikuühiskonna vahel.

⁵⁷ See peaks hõlmama ka romavastasuse, vihakuritegude ja romavastase retoorika eripärade tunnistamist ning nende probleemide tunnistamist, millega romadest ohvrid seisavad silmitsi õigusemõistmise, kaitse ja toe taotlemisel (nagu teatamata jätmine, mille põhjuseks on muu hulgas hirm uurimisasutuste poolse diskrimineerimise või kättemaksu ees, uuesti ohvriks langemise oht, ametiasutuste kallutatud seisukohtade mõju kriminaalõiguse kohasele reageerimisele jne).